

'Ik bewonder Macron.'
- BARACK OBAMA

REVOLUTIE!

**EMMANUEL
MACRON**

AUTOBIOGRAFIE

Emmanuel Macron

Revolutie

Uitgegeven door Xander Uitgevers BV
Hamerstraat 3, 1021 JT Amsterdam

www.xanderuitgevers.nl

Oorspronkelijke titel: *Révolution*
Oorspronkelijke uitgever: xo Éditions
Vertaling: Vivienne Stringa & Marieke Lodder
Omslagontwerp: Studio Marlies Visser
Omslagbeeld: Bruno Charoy, Pasco and Co
Zetwerk: ZetSpiegel, Best

Copyright © 2016 xo Éditions
Copyright © 2017 voor de Nederlandse taal:
Xander Uitgevers BV, Amsterdam

Eerste druk 2017

ISBN 978 94 0160 777 3 | NUR 320

De uitgever heeft getracht alle rechthebbenden te traceren. Mocht u desondanks menen rechten te kunnen uitoefenen, dan kunt u contact opnemen met de uitgever. Niets uit deze uitgave mag openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, internet of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Door de realiteit van deze wereld onder ogen te zien, zullen we weer hoop krijgen. Sommige mensen denken dat Frankrijk in verval is, dat er een catastrofe dreigt, dat onze beschaving te gronde gaat. Dat we geen ander perspectief hebben dan ons in onszelf terug te trekken of in een burgeroorlog te belanden. Om ons te beschermen tegen de grote veranderingen in de wereld, zouden we terug moeten gaan in de tijd en de recepten van de vorige eeuw moeten toepassen.

Anderen geloven dat Frankrijk kalmpjes op dezelfde voet verder kan gaan. Dat het spel van afwisseling in de politiek voldoende zal zijn om ons weer lucht te geven. Na links nu weer rechts. Dezelfde gezichten en dezelfde mensen, al zoveel jaar.

Ik ben ervan overtuigd dat beide partijen ongelijk hebben. Hun modellen en hun recepten hebben domweg gefaald. Maar het land in zijn geheel heeft niet gefaald. Vaag beseffen we dat, we voelen het aan. Daaruit ontstaat de kloof tussen het Franse volk en zijn leiders.

Ik ben ervan overtuigd dat ons land de energie, de veerkracht en de motivatie heeft om vooruit te komen. Dankzij onze geschiedenis en onze mensen.

We zijn een nieuw tijdperk ingegaan. De globalisering, de digitalisering, de groeiende ongelijkheid, de klimaatverandering, de geopolitieke conflicten en het terrorisme, de afbrokkeling van Europa, de democratische crisis in de westerse samenlevingen, de twijfel die zich in onze maatschappij nestelt: het zijn allemaal symptomen van een wereld die op zijn kop staat.

Deze grote vraagstukken kunnen we niet beantwoorden met dezelfde mensen en dezelfde ideeën. Door te geloven dat het mogelijk is om terug te keren. Door te denken dat we gewoon onze systemen en ons ‘model’, zoals sommigen dat graag noemen, kunnen herstellen of aanpassen, terwijl die niemand meer inspireren, en eigenlijk ook onszelf niet.

We kunnen ook niet van de Fransen verlangen dat ze eindeloos offers brengen met de belofte dat er een eind zal komen aan een crisis die niet bestaat. Deze benadering, waarnaar onze leiders al sinds dertig jaar steeds weer teruggrijpen, heeft geleid tot vermoeidheid, ongeloof en zelfs afkeer.

We moeten samen de waarheid onder ogen zien en spreken over de grote veranderingen die plaatsvinden. Waar we naartoe moeten, en langs welke route. Hoe lang deze reis zal duren. Want deze klus is niet in één dag geklaard.

De Fransen zelf zijn zich meer bewust van de nieuwe eisen van deze tijd dan hun leiders. Ze zijn minder conformistisch, minder gehecht aan die vastgeroeste ideeën waar politici hun intellectuele comfort aan ontlenen.

We moeten onze gewoonten achter ons laten. De staat, de

politieke leiders, de hoge ambtenaren, de economische leiders, de vakbonden, de tussenliggende organisaties. Dat is onze verantwoordelijkheid, en het zou verkeerd zijn om ons te verstoppen voor de status quo, of om die zelfs voor lief te nemen.

We zijn gewend geraakt aan een wereld die ons verontrust. Die we in wezen niet willen benoemen of onder ogen zien. Dus klagen en spotten de mensen. Er gebeuren drama's. Er ontstaat wanhoop. En angst. Daar wordt een spelletje mee gespeeld. De mensen willen verandering, maar niet echt.

Als we vooruit willen, Frankrijk tot een succes maken en welvaart creëren in de eenentwintigste eeuw, in lijn met onze geschiedenis, dan moeten we in actie komen. Want de oplossing ligt bij ons. Die hangt niet af van een lijst met voorstellen die toch niet uitgevoerd worden. Die kan niet opduiken uit een constructie van wankele compromissen. Die zal ontstaan uit verschillende oplossingen, die voortkomen uit een diepgaande democratische revolutie. Het zal tijd kosten. Er is maar één ding voor nodig: onze eenheid, onze moed, onze gezamenlijke wil.

Dit is de democratische revolutie waarin ik geloof. De omwenteling waardoor we zowel in Frankrijk als in Europa samen onze eigen revolutie tot stand zullen brengen, in plaats van die te ondergaan.

Van deze democratische revolutie geef ik op de volgende bladzijden een schets. Je zult er geen programma vinden, en niet een van die duizend voorstellen waardoor ons politieke leven op een catalogus van bedrogen verwachtingen lijkt. Maar wel een visie, een verhaal, een wil.

Want de Fransen hebben een wil, die maar al te vaak door hun leiders wordt genegeerd. Dit verlangen wil ik dienen. Want ik heb geen andere wens dan mijn land van dienst te zijn. Daarom heb ik besloten om me kandidaat te stellen voor het presidentschap van de Franse Republiek.

Ik ben me bewust van de omvang van die taak. Ik ken de ernst van deze tijd. Maar ik kan me geen waardiger keuze indenken, want deze is volledig in overeenstemming met die van jullie, de keuze om Frankrijk weer op te bouwen, en daaruit onze energie en onze trots te putten. De keuze voor een ondernemend en ambitieus Frankrijk.

Ik ben er volledig van overtuigd dat de eenentwintigste eeuw, die we nu eindelijk binnengaan, ook vol beloftes is, en vol veranderingen die ons gelukkiger kunnen maken. Dat is wat ik jullie voorstel. Het zal onze strijd voor Frankrijk zijn, en ik me kan me geen mooiere voorstellen.

1

Wie ik ben

Nu ik dit avontuur aanga, moet ik jullie vertellen waar ik vandaan kom en waarin ik geloof. In het openbare leven is het niet echt mogelijk om rekenschap te geven. Ik ben achtendertig jaar. Niets wees erop dat ik minister van Economische Zaken zou worden of zo sterk politiek betrokken zou raken als ik nu ben. Er bestaat geen enkele verklaring voor deze loopbaan. Ik zie het alleen als een resultaat, dat in wezen nooit definitief is, van een betrokkenheid die al ver terug gaat, van een sterke voorliefde voor de vrijheid, en ook van een zeker geluk.

Ik ben in december 1977 in Amiens geboren, de hoofdstad van de regio Picardië, in een gezin van ziekenhuisartsen. Mijn familie behoorde sinds enige tijd tot de gegoede burgerij, mijn voorouders waren opgeklommen dankzij hun werk en hun talenten. Mijn grootouders waren lerares, spoorwegbeambte, maatschappelijk werkster en waterstaatsingenieur. Ze kwamen allemaal uit een eenvoudig milieu. Mijn familiegeschiedenis is het verhaal van maatschappelijk

opklimmen tussen de Hautes-Pyrénées en Picardië, ver weg van Parijs. Deze sociale stijging was mogelijk dankzij schooling en, voor de laatste generatie, dankzij een medicijnenstudie. In de ogen van mijn grootouders was dat een vorstelijke weg en ze stimuleerden hun kinderen om die kant op te gaan. Zo zijn mijn ouders en later ook mijn broer en zus arts geworden. Ik ben de enige die een andere richting heeft gekozen. Dat had niets te maken met een afkeer van de medicijnenstudie, want ik ben altijd een liefhebber geweest van de exacte vakken.

Maar toen het moment aanbrak om mijn levenspad te kiezen, verlangde ik naar een wereld en een avontuur die bij me pasten. Zolang ik me kan herinneren, heb ik die wens gehad: mijn eigen leven kiezen. Gelukkig moedigen mijn ouders me wel aan om hard te werken, want zij beschouwden een goede opvoeding als een leerschool voor de vrijheid. Ze hebben me niets opgelegd. Ze hebben me de kans gegeven om te worden wie ik worden moest.

Dus waren alle stappen in mijn leven vanzelfsprekende keuzes. Het was niet altijd gemakkelijk, maar het was simpel. Ik heb hard moeten werken, maar dat deed ik graag. Ik heb mislukkingen gekend, soms heel schrijnende, maar ik heb de moed niet laten zakken, want ik had gekozen. In die leerjaren is mijn overtuiging gegroeid dat niets kostbaarder is dan in vrijheid zelf te kunnen kiezen, het doel te behalen dat je jezelf gesteld hebt, het ontplooiën van je talent, wat dat ook is. En talent, dat heeft iedereen. Vervolgens heeft die overtuiging mijn politieke betrokkenheid bepaald en me bewust gemaakt van de onrechtvaardigheid van een maatschappij van rangen en standen, van een sociale minachting

waarin alles samenzweert – en met welk resultaat! – om persoonlijke ontplooiing te belemmeren.

Mijn oma heeft me leren werken. Al op vijfjarige leeftijd bracht ik na schooltijd vele uren bij haar door, waarin ze me les gaf in grammatica, geschiedenis en aardrijkskunde, én leerde lezen. Ik heb hele dagen hardop naast haar zitten lezen. Molière en Racine, George Duhamel, een schrijver die een beetje in de vergetelheid was geraakt, maar op wie zij gesteld was, Mauriac en Giono. Ze deelde met mijn ouders het plezier in studeren, en mijn kindertijd werd bepaald door haar gespannen verwachtingen over de uitslag van het minste examen dat ik moest afleggen.

Daaruit bestond de luxe in mijn leven, en die was goud waard. Ik had een familie die met me meeleeftde, voor wie op sommige momenten niets anders telde dan dat examen, die opdracht, en die hun bezorgdheid uitdrukte met de woorden uit een chanson van Leo Ferré dat me nog altijd ontroert: ‘Ne rentre pas trop tard, surtout ne prends pas froid.’¹

Die woorden heb ik in mijn kindertijd ontelbare malen gehoord, en ze behelzen een deel van het allerbelangrijkste in het leven: genegenheid, vertrouwen en het verlangen om goed te doen. Lang niet iedereen heeft dezelfde kansen gehad als ik. Wat je daar vervolgens mee doet, dat is natuurlijk een andere kwestie. Maar ook wat dat betreft kan ik tegenwoordig niet aan het Franse onderwijs denken zonder me mijn familie te herinneren, van wie de waarden zo volledig overeenkwamen met die van mijn docenten, die er een eer in

1 ‘Kom maar niet te laat thuis, en vat vooral geen kou.’

stelden om alle tekortkomingen van hun leerlingen zo goed mogelijk te compenseren en ze zo ver mogelijk te brengen. Weinig landen zijn in staat tot deze inspanning, deze wil en deze liefde, en we moeten er van generatie op generatie voor waken dat dit vuur blijft branden.

Zo heb ik mijn jeugd tussen de boeken doorgebracht, een beetje afgezonderd van de buitenwereld. Het was een onbewogen leven in een Franse provinciestad, een gelukkig leven, gevuld met lezen en schrijven. Ik leefde van teksten en woorden. De dingen kregen diepte als ze beschreven werden, en dan werden ze soms werkelijker dan de werkelijkheid zelf. Het geheime, intieme verloop van de literatuur won het van de uiterlijke schijn en gaf aan de wereld een diepgang waar je in het alledaagse leven maar vluchtig mee in aanraking komt. Het echte leven is niet afwezig als je leest. Ik reisde in die tijd uitsluitend in gedachten. Ik kende de natuur, de bloemen en de bomen door de stijl van de schrijvers en nog meer door de betovering die ze daarmee opriepen. Van Colette leerde ik wat een kat was, of een bloem, en van Giono hoe koud de wind in de Provence is en wat karakters eigenlijk zijn. Gide en Cocteau waren mijn niet te vervangen vrienden. Ik leidde een teruggetrokken en gelukkig leven te midden van mijn ouders, mijn broers en zussen en mijn grootouders.

Voor mijn ouders was studeren essentieel. Ze hebben me altijd omringd met buitengewoon veel aandacht, en lieten me tegelijkertijd mijn eigen keuzes maken en mijn vrijheid creëren.

Voor mijn oma gingen de literatuur, de filosofie en de grote schrijvers boven alles. Dankzij haar studie kon ze een ander leven opbouwen. Ze was geboren in een eenvoudig

gezin in Bagnères-de-Bigorre, haar vader was stationschef en haar moeder huishoudster. Zij was het enige kind in het gezin dat na de basisschool door mocht leren, terwijl haar broer en zus al moesten gaan werken. Haar moeder kon niet lezen. Haar vader een klein beetje, zonder nuances te kunnen begrijpen. Ze vertelde me een herinnering uit haar middelbareschooltijd, toen ze in de tweede klas zat en thuis kwam met een rapport waarin stond: 'In alle opzichten een goede leerlinge.' Haar vader las dat als een commentaar op losbandigheid en sloeg haar. Later, in het eindexamenjaar, ontmoette ze een filosofiedocent die haar talent opmerkte. Hij moedigde haar aan om door middel van schriftelijk onderwijs een letterenstudie te volgen. Zo behaalde ze een paar jaar voor de oorlog haar diploma, waarmee ze in Nevers les kon gaan geven. Ze nam haar moeder mee, die door haar man mishandeld was, en die ze tot haar dood niet meer in de steek zou laten.

Mijn oma was lerares en door dit woord op te schrijven, zou ik het willen ontdoen van zijn stoffige connotatie en er de glans van de grote passie, de bewonderenswaardige toewijding en het geduld aan willen teruggeven, waarmee ze haar vak uitoefende. Ik herinner me de brieven en de bezoeken van haar voormalige leerlingen. Zij had ze de weg gewezen waarop je via kennis vrijheid bereikt. Die weg was trouwens niet met doornen bezaaid, want na de lessen dronken ze warme chocola, luisterden ze naar Chopin en ontdekten ze Giraudoux. Mijn oma kwam uit hetzelfde milieu als haar leerlingen, het waren dochters van handwerkslieden of boeren uit Picardië. Zij voerde ze langs de etappes die ze zelf ook had doorlopen en opende voor hen de deur naar

kennis, schoonheid en misschien zelfs naar het onbegrensde.

Er moesten destijds in de gezinnen van haar leerlingen heel wat vooroordelen worden bestreden. Ze liet zich nergens door ontmoedigen, waarschijnlijk omdat ze optimistisch van aard was, maar vooral omdat ze uit eigen ervaring wist dat wat ze wilde doorgeven het beste was van wat cultuur wordt genoemd, en dat het onze gemeenschappelijke erenzaak was om ervoor te zorgen dat meisjes daar ook toegang toe kregen.

Misschien was ik haar laatste leerling. Nu ze er niet meer is, denk ik nog iedere dag aan haar en zoek ik haar blik. Niet omdat ik de goedkeuring zoek die ze me niet meer kan geven, maar omdat ik haar zou willen laten zien, door het werk waar ik mee bezig ben, dat ik haar lessen nog altijd waardig ben. De laatste jaren denk ik daar vaak aan als ik op een school of universiteit gesluierde moslima's zie. Mijn oma zou het vast betreurd hebben dat deze jonge vrouwen onder druk van het obscurantisme geen toegang hebben tot de ware kennis, die vrij en persoonlijk is. Maar haar leven was gewijd aan het onderwijzen van meisjes, en ze wist heel goed hoe weinig vanzelfsprekend dat is, zelfs in een land als Frankrijk. Daarom zou ze het waarschijnlijk ook betreurd hebben dat we niets beters kunnen bedenken dan verboden en confrontatie, al die vijandigheid die in wezen zo strijdig is met datgene wat we willen laten zien. Zonder liefde bereik je op dit gebied helemaal niets.

En ik heb die kans gehad. Ik herinner me haar gezicht. En haar stem. Ik herinner me haar herinneringen. Haar vrijheid. Haar veeleisendheid.

Ik herinner me de ochtenden waarop ik al vroeg naar haar

kamer ging en zij me verhalen vertelde over de oorlog, over haar vriendschappen. Als kind pakte ik iedere dag de draad van het gesprek weer op en reisde door haar leven zoals je een roman leest. En dan de geur van de koffie die ze soms al midden in de nacht ging zetten! En hoe ze al om zeven uur, als de deur van mijn kamer halfopen stond en ik nog niet naar haar toe was gekomen, met geveinsde bezorgdheid riep: 'Slaap je nog?' Die en al die andere dingen, waarover ik niet zal schrijven, die ons onverbrekkelijk verbinden.

Ook in de gesprekken met mijn ouders ging het over boeken. Door hen leerde ik een andere literatuur kennen, filosofischer en eigentijdser. En er werden medische discussies gevoerd waarin urenlang gesproken werd over het ziekenhuisleven en over nieuwe behandelmethoden en onderzoeksresultaten. Een paar jaar later namen mijn broer Laurent, die inmiddels cardioloog was, en mijn zus Estelle, die nier-specialist zou worden, het stokje over.

In wezen heb ik in die tijd geleerd hoe inspanning en het verlangen naar kennis tot vrijheid kunnen leiden. En al heb ik sindsdien het plezier ontdekt van bruisende activiteiten en verantwoordelijkheden, ik ken ook het geluk van dit verstilde leven, ver van het lawaai van de wereld. Dat zijn beschermende wortels waar je, volgens mij, wijs van wordt.

In die tijd had ik maar twee andere interesses: de piano en het theater. Pianospelen is een passie uit mijn kindertijd die me nooit meer heeft losgelaten.

Het theater ontdekte ik in mijn tienerjaren. Het was een openbaring. Op het toneel de teksten zeggen die we zo eindelijk met mijn oma gelezen hadden, anderen horen spelen,

samen gestalte geven aan iets wat je aan het lachen maakt of ontroert.

Op de middelbare school, door het theater, leerde ik Brigitte kennen. Ongemerkt namen de gebeurtenissen hun eigen wending en werd ik verliefd. Door een intellectuele verbondenheid die geleidelijk aan een voelbare nabijheid werd. En daarna, zonder omhaal, een hartstocht die nog altijd voortduurt.

Elke vrijdag werkte ik samen met haar urenlang aan het schrijven van een toneelstuk. Dat duurde een aantal maanden. Toen het stuk af was, besloten we om het samen op de planken te zetten. We spraken over van alles en nog wat. Het schrijven werd een voorwendsel. En ik ontdekte dat we elkaar altijd gekend hadden.

Na een paar jaar lukte het om het leven te leiden dat ik wilde leiden. Wij tweeën waren onafscheidelijk, ondanks alle tegenwind.

Toen ik zestien was, verhuisde ik van Amiens naar Parijs. Veel jonge mensen in Frankrijk trekken zo naar de grote stad. Voor mij was het een fantastisch avontuur. Ik ging wonen op plekken die tot dan toe alleen in romans bestonden, ik liep door de straten van de personages van Flaubert en Victor Hugo. Ik voelde me aangetrokken door de onverzadigbare ambitie van de jonge honden van Balzac.

Ik hield van die jaren op de Montagne Sainte-Genève.² Iedere dag leerde ik. Maar eerlijk gezegd was ik niet meer een echte uitblinker, terwijl ik in Amiens jaar in jaar uit de

² De Montagne Sainte-Genève is een van de zeven heuvels van Parijs.

beste van de klas was geweest. In Parijs ontdekte ik ongekende talenten, echte wiskundegenieën, terwijl ikzelf gewoon een harde werker was. Ik moet ook bekennen dat ik in die eerste Parijse jaren koos voor het leven en de liefde, en niet voor de competitie tussen de studenten.

Ik had één obsessie: het leven leiden waarvoor ik gekozen had met de vrouw van wie ik hield. Daar had ik alles voor over.

De deuren van de *École normale supérieure* gingen niet voor me open, maar ik ging vol overtuiging filosofie studeren in Nanterre en door een wonderbaarlijk toeval belandde ik bij Sciences Po.³

Het waren gelukkige jaren, waarin ik in alle vrijheid kon leren, ontdekken en mensen ontmoeten. Ik hield van deze plekken en van de mensen die me zoveel geleerd hebben. Toen had ik het geluk om de filosoof Paul Ricœur te ontmoeten, dankzij de welwillendheid van zijn geduldige biograaf, die ook mijn geschiedenisleraar was. Het was een tamelijk toevallige ontmoeting, juist toen hij iemand zocht om zijn documenten te archiveren.

Ik zal nooit de eerste uren vergeten die we samen doorbrachten in onderzoekcentrum Murs blancs in Châtenay-Malabry.⁴ Ik luisterde naar hem zonder geïntimideerd te raken. Eerlijk gezegd was dat te danken aan mijn volslagen onwetendheid: Ricœur imponeerde me niet, gewoon omdat

3 De *École normale supérieure* en Sciences Po behoren tot de meest prestigieuze opleidingsinstituten in Frankrijk, net als de *École nationale d'administration*.

4 Les Murs Blancs was een woongemeenschap van intellectuelen.

ik nog nooit iets van hem gelezen had. Het werd donker, maar we deden het licht niet aan. We bleven praten in de vertrouwelijke sfeer die toen meteen ontstond.

Die avond begon een unieke relatie waarbij ik zijn teksten becommentarieerde en met hem meelas. Meer dan twee jaar heb ik van onze samenwerking kunnen leren. Ik bezat geen enkele kwalificatie die mijn rol rechtvaardigde. Zijn vertrouwen verplichtte me om te groeien. Dankzij hem las en leerde ik iedere dag. Zijn werk bestond er voor hem in onophoudelijk de grote auteurs te lezen, en hij vergeleek zichzelf vaak met een dwerg op de schouders van reuzen. De vriendschappelijke en oplettende aanwezigheid van Olivier Mongin, François Dosse, Catherine Goldenstein en Thérèse Dufлот in die jaren hebben me diepgaand veranderd.

Dankzij Ricœur heb ik de vorige eeuw leren kennen en geleerd om over de geschiedenis na te denken. Hij legde me uit met welke ernst sommige onderwerpen en tragische gebeurtenissen benaderd moeten worden. Hij leerde me ook hoe je over teksten in relatie tot de wereld moet nadenken: door voortdurend heen en weer te bewegen tussen de theorie en de werkelijkheid. Paul Ricœur leefde in teksten, maar met de wil om er de loop van de wereld mee te verhelderen, er een betekenis voor het dagelijks leven aan te ontlenen. Nooit te bezwijken voor gemakkelijke emoties of beweringen. Zich nooit op te sluiten in een theorie zonder die te toetsen aan het werkelijke leven. In deze permanente maar vruchtbare onbalans kan een gedachtegang opgebouwd worden en een politieke transformatie plaatsvinden.

Je bent wat je leert van je meesters. Dit intellectuele partnerschap heeft me gevormd. Dat was Ricœur. Kritische veel-

eisendheid, een obsessie voor de werkelijkheid en vertrouwen in de ander. Ik heb deze kans gekregen, en ben me daarvan bewust.

In die jaren ben ik ervan overtuigd geraakt dat ik niet alleen gedreven werd door de wens om te studeren, te lezen en te begrijpen. Ik wilde ook in actie komen en proberen om concreet dingen te veranderen. Daarom richtte ik me op economie en rechten, en koos toen ook voor een loopbaan in overheidsdienst. Samen met een paar dierbare vrienden, met wie ik nog altijd contact heb, bereidde ik me voor op het toelatingsexamen van de *École nationale d'administration*.

Ik werd toegelaten en begon meteen aan een stage van een jaar bij de overheid. Daar doen studenten hun eerste ervaring op en beginnen ambtenaren feitelijk aan hun loopbaan.

Ik had plezier in deze stage en in mijn opleiding. Ik ben nooit een voorstander geweest van het opheffen van de ENA. Wat er mis is met ons systeem is eerder de te grote bescherming van hoge ambtenaren, terwijl de rest van de wereld voortdurend veranderingen doormaakt.

Mijn eerste stageplaats was bij de Franse ambassade in Nigeria. Ik had het geluk om een half jaar onder leiding van Jean-Marc Simon te werken, een uitstekende ambassadeur. Daarna kreeg ik een plek bij de prefectuur van het departement Oise. Zo leerde ik een ander aspect van de staat kennen, de plaatselijke overheid en afgevaardigden en het ambtenarenapparaat. Ik heb daar al die maanden met veel enthousiasme gewerkt en hechte vriendschappen gesloten die nog altijd voortduren, in de eerste plaats met Michel Jau.

Toen heb ik ook Henry Hermand ontmoet, die veel voor me zou gaan betekenen en onlangs is overleden. Vanaf het begin waren we vrienden en deelden we ook een hartstochtelijke politieke betrokkenheid. Deze uitzonderlijke man was niet alleen een succesvol ondernemer maar ook decennia-lang actief binnen de progressieve Franse politiek. Hij was degene die me voorstelde aan Michel Rocard.

Ze zijn in 2016 een paar maanden na elkaar overleden. Vijftien jaar had ik met allebei contact. We deelden momenten van vertrouwelijkheid. We hadden persoonlijke en politieke discussies. Afgezien van leeftijd, ervaring en loopbaan waren Michel Rocard en ik zeer verschillend. Hij voelde zich meer dan ik met een partij verbonden en wilde die met alle kracht veranderen. Zijn veeleisendheid op het intellectuele vlak, zijn vastbeslotenheid en zijn vriendschap hebben grote indruk op me gemaakt. Hij was het die me als eerste doordrong van de bezorgdheid om de wereld, of het nu ging om grote internationale thema's met hun hele historische context, of om de klimaatkwestie, waar hij dertig jaar voor gestreden heeft, tot en met de verdediging van de poolgebieden.

De studie aan de ENA was voor mij een verrassende periode. Ik had geen echte roeping en ook geen aanknopingspunten. Mijn examenresultaten waren dan ook een aangename verrassing, en gaven me de kans om te kiezen. Mijn aanstelling bij de Inspectie van Financiën betekende de ontdekking van een nieuw continent. Het was natuurlijk een ambtelijk continent, maar het had voor mij de charme van het onbekende. In vierenhalf jaar leerde ik de grondige controles en de veelvuldige onderzoeken ter plaatse kennen, de prettige sfeer van

een overheidsdienst, en de samenwerking met meerdere mensen binnen een team.

In die tijd heb ik veel door Frankrijk gereisd en hele weken doorgebracht tussen Troyes, Toulouse, Nancy, Saint-Laurent-du-Maroni en Rennes. Momenten van kameraadschap waarin je leerde om de vele mechanismes die het leven van overheid en ambtenaren uitmaken, te analyseren en uit te pluizen.

Toen werd ik adjunct-rapporteur-generaal van de Commission pour la libération de la croissance française,⁵ waarvan Jacques Attali voorzitter was. Ik had het geluk om een half jaar met hem samen te werken in een commissie van veertig leden, van wie velen mijn vrienden zijn geworden. Deze commissie gaf me ook de gelegenheid om veel bijzondere vrouwen en mannen te ontmoeten – intellectuelen, ambtenaren en ondernemers die Frankrijk maken tot wat het is – en om van hen te leren, maar ook om me open te stellen voor uiteenlopende onderwerpen waarvoor ik me sindsdien altijd ben blijven interesseren.

Na die jaren heb ik ervoor gekozen om weg te gaan bij de overheid en bij een onderneming in de particuliere sector te gaan werken. Ik wilde er de grammatica van leren kennen, ervaring opdoen met internationale kwesties. Tegelijkertijd was het duidelijk dat ik me op een dag opnieuw voor het algemeen belang zou inzetten. Al die tijd ben ik me in de politiek blijven verdiepen. Door het magazine *Esprit* te le-

5 Commissie voor de bevordering van de Franse economische groei.

zen, door een tijdlang contact te hebben met aanhangers van Jean-Pierre Chevènement, en daarna, al was het maar kort, door actief te zijn binnen een Parti socialiste waarin ik mezelf niet herkende. Door veel rond te reizen in de Pas-de-Calais, waar we in de loop der tijd nauwe banden hadden aangeknoopt.

Zo heb ik de publieke sector verruild voor de zakenbank Rothschild. Daar was alles nieuw voor mij. In een aantal maanden werd ik ingewijd in de methodes en technieken, door zowel de jongste als de meest ervaren medewerkers. Daarna leerde ik onder leiding van ervaren bankiers dit merkwaardige vak, dat erin bestaat de economische sector met zijn industriële belangen te begrijpen, managers te overtuigen bij het maken van strategische keuzes en ze vervolgens te begeleiden als ze die gaan uitvoeren te midden van een hele massa technici. In die jaren heb ik de commerciële sector verkend en ervaren hoe sterk die is, maar vooral veel over de wereld geleerd.

Ik ben het niet eens met het gejubel van de mensen die het zakenleven roemen als het hoogst haalbare doel in deze tijd, maar ook niet met de bittere kritiek van hen die er de ziekte van het geld en de uitbuiting van de ene mens door de andere in zien. Naar mijn idee getuigen beide visies van een onvolwassen, irrelevante romantiek.

Ik heb veel tijd doorgebracht met uitmuntende collega's. Met intelligentie en elegantie is David de Rothschild er echt in geslaagd om talenten en persoonlijkheden om zich heen te verzamelen die normaal gesproken niet met elkaar zouden kunnen samenwerken. Want dit vak gaat niet over omgaan met geld. Het gaat niet over lenen en evenmin over specule-

ren. Het is een adviserend beroep, en wat erin van waarde is, dat zijn de mensen.

Van die vier jaar bij de bank heb ik nooit spijt gehad. Er zijn me veel verwijten over gemaakt, want mensen die dit universum niet kennen, hebben de meest waanzinnige ideeën over wat daar bekonkeld zou worden. Maar ik heb er een vak geleerd, en alle politici zouden een vak moeten hebben. Ik heb er kennisgemaakt met verschillende sectoren en met veel landen, en daar heb ik sindsdien veel aan gehad. Ik heb er besluitvaardige mensen ontmoet, wat altijd leerzaam is. Ik heb er goed verdiend, maar ook weer niet zo goed dat ik niet meer zou hoeven te werken.

In 2012 ben ik uit volle overtuiging bij de bank weggegaan om weer in overheidsdienst te gaan werken. Twee jaar eerder had ik al besloten om me, op verzoek van François Hollande, in te zetten voor het programma en de ideeën van links om de economie te hervormen. Nadat hij tot president was gekozen vroeg hij me om toe te treden tot de staf van het Élysée. Twee jaar hield ik me als adjunct-secretaris-generaal van François Hollande bezig met de eurozone en economische zaken.

Over die jaren heb ik niet veel te vertellen, want dat is mijn opvatting over de overheidsdienst. Adviezen zijn bestemd voor degene aan wie je ze geeft. Hopelijk heb ik goede adviezen gegeven, of ze nu opgevolgd werden of niet, maar er waren vast ook veel slechte bij. Ik neem er alle verantwoordelijkheid voor. Het was niet allemaal perfect. Na twee jaar vroeg ik ontslag. In juli 2014 verliet ik het Élysée.

Toen heb ik niet gesolliciteerd naar een belangrijke, verantwoordelijke baan in het bedrijfsleven of bij de overheid,

zoals gebruikelijk is. Ik wilde me liever als zelfstandige vestigen, als ondernemer en docent. Ik was niet van plan om weer terug te komen. Trouwens, een overijverige ethische commissie had me praktisch verboden om weer contact te zoeken met de president. Dit soort irrealistische overdrijving kan een glimlach oproepen. Mij kon het niet schelen. Ik had een andere weg gekozen. Vervolgens vroeg de president mij om minister van Economische zaken, Industrie en Digitalisering te worden.

De rest is algemeen bekend. Ik heb geprobeerd iets te bereiken en werd daarbij gesteund. Ik heb honderden uren in het parlement doorgebracht om een wet in te voeren die ik zinvol acht. Een wet om blokkades op te heffen, openingen te creëren, economische activiteit te ondersteunen, de koopkracht te versterken en banen te scheppen.

Ik wilde een ambitieus industrieel beleid ontwikkelen, gebaseerd op innovatie en investeringen. Ons belangrijkste doel was om de Franse industrie na jaren van verzwakking met veel energie en toewijding te ondersteunen en het spectaculaire herstel van bedrijven als PSA en de Chantiers de l'Atlantique mogelijk te maken. Ik wilde een daadkrachtig en transparant beleid voeren en ik heb hard gevochten voor onze industrie en onze economische onafhankelijkheid, of het nu ging om lastige reorganisaties zoals in de nucleaire sector en de bedrijfstakken rond de olie-industrie, of om de verdediging van de Franse staalindustrie. Toch heb ik me nooit illusies gemaakt over de mogelijkheden van overheidsingrijpen in hopeloze situaties. En met spijt moet ik erkennen dat ik ook nederlagen heb geleden. Door investeringen te steunen, onze producenten te mobiliseren voor concrete

oplossingen en de *French tech* te ontwikkelen, wilde ik de industrie van de toekomst opbouwen. Want ook op dat gebied waait er een nieuwe wind in Frankrijk.

Toen kwam de tijd van de impasses en de meningsverschillen.

Na de aanslagen in de herfst van 2015 heeft men afgezien van een strategie die noodzakelijk was om nieuwe economische kansen in ons land te benutten. Ook ontbraken de wil tot serieuze hervormingen en een grotere Europese ambitie. Wel werd er gekozen voor een vruchteloos debat over het ontnemen van de nationaliteit, dat het land verdeelde maar geen antwoord gaf op de recente gebeurtenissen. Al deze ontwikkelingen kwamen me als vergissingen voor, soms zelfs als regelrechte politieke fouten. Toen de crisis en de sociale ontredde extremisme en geweld aanwakkerden, terwijl onze buurlanden blijvende oplossingen vonden om de werkloosheid terug te dringen, was de werkelijke noodtoestand die we volgens mij in Frankrijk hadden moet uitroepen, die van onze economische en sociale situatie.

Ik heb niet geprobeerd om deze meningsverschillen te verdoezelen. Maar mijn slagvaardigheid als minister werd ondermijnd door een opeenstapeling van verkeerde analyses, technische incompetenties en persoonlijke bijbedoelingen. Toen heb ik besloten om een politiek initiatief te nemen en op 6 april in Amiens, mijn geboorteplaats, de beweging En Marche! op te richten. Ongeacht de obstakels die zich daarbij voordeden, is dit initiatief nooit ergens 'tegen' geweest, maar altijd 'voor'. 'Tegen bestaat niet,' zei Malraux terecht. Ik ben een man van 'voor'. Voor het overstijgen van de politieke scheidslijnen, waarvan ik de negatieve gevolgen had

leren kennen, voor een poging tot een noodzakelijke, diepgaande hervorming van ons land. Voor een project dat de vezels van onze geschiedenis verbindt met de dynamiek van de vooruitgang, opdat onze kinderen een beter leven zullen krijgen dan onze ouders. Voor het benutten van de wil tot betrokkenheid die in de Franse samenleving aanwezig is, voor kansen voor nieuwe gezichten en nieuw talent.

De maanden daarna werd het me duidelijk dat ik uit de regering moest stappen. Dat was een onvermijdelijke en logische stap die ik verplicht was aan mijn opvattingen, aan mijn aanhangers en aan mijn visie over ons land.

Ik zal kort iets zeggen over de verwijten van verraad die mij toen op hoge toon gemaakt zijn, niet meer dan een enkel woord. Wat daarachter zit, lijkt me tekenend voor de morele crisis van de hedendaagse politiek. Want als er gezegd wordt dat ik de president had moeten gehoorzamen als een machine en moeten afzien van mijn eigen ideeën, en de verwerkelijking van wat mij juist schijnt aan zijn lot had moeten koppelen, alleen omdat hij me tot minister had benoemd, wat betekent dat dan? Dat het idee van het algemeen welzijn moet wijken voor dat van bewezen diensten. Vol verbijstering heb ik geconstateerd met hoeveel naïviteit de mensen die me zwart wilden maken op die manier toegaven dat de politiek volgens hen in wezen gehoorzaamde aan de regels van de middelmatigheid: gehoorzamen in de hoop op een persoonlijke beloning. Naar mijn mening is het een instinctieve afkeer van juist deze praktijken waardoor de Fransen zich afwenden van de politiek of kiezen voor de extremistische partijen.

Ik ga ervan uit dat de woorden van de president over wat

ik hem verschuldigd zou zijn, te wijten zijn aan een vlaag van onachtzaamheid. Ik weet dat hij te veel belang hecht aan de waardigheid van openbare functies en aan de fundamentele waarden van de Franse politiek om ook maar één moment toe te geven aan zo'n verderfelijke opvatting van kleinzielige afrekeningen tussen mensen die elkaar iets verplicht zijn. Dat is ook de reden waarom ik met respect en spijt in mijn hart afscheid van hem heb genomen. Hij heeft me de gelegenheid gegeven om het land te dienen, eerst als lid van zijn staf en later als minister in zijn regering.

Mijn loyaliteit gaat alleen uit naar mijn land, niet naar een partij, een functie of een persoon. Ik heb de functies die ik vervuld heb alleen aangenomen omdat ik er mijn land mee kon dienen. Dat heb ik de eerste dag gezegd en daar ben ik nooit van afgeweken. Toen het me duidelijk werd dat ik niets zinnigs meer kon bereiken, door alle obstakels op mijn weg, door het ontbreken van vernieuwingen wat betreft zowel ideeën als mensen, door het verschrikkelijke gebrek aan verbeelding en door de algemene verstarring, heb ik mijn conclusies getrokken en mijn ontslag ingediend. Ik zie werken voor de staat niet als carrièreplanning of als een kaartje in de wachtrij. Voor mij gaat het om gedeelde betrokkenheid, gebaseerd op dienstbaarheid. Er is in mijn ogen niets anders wat telt. En vooral niet de kritiek en de laster van mensen die niet loyaal zijn aan hun land maar aan een systeem waarvan ze heel goed snappen welke voordelen en mooie baantjes hun dat kan opleveren. Zo simpel is het.

Al die jaren heeft Brigitte mijn leven gedeeld. In 2007 zijn we getrouwd. Dat was de officiële bekrachtiging van een aan-

vankelijk heimelijke liefde, die we vaak verborgen hielden en die door velen niet begrepen, maar uiteindelijk algemeen erkend werd.

Waarschijnlijk was ik hardnekkig. Door te vechten tegen onze levensomstandigheden, die alle aanleiding gaven voor een verwijdering tussen ons beiden. Door me te verzetten tegen de orde der dingen, die ons vanaf de eerste seconde veroordeelde. Maar eerlijk gezegd was zij degene die echt moedig was. De geduldige en grootmoedige vastberadenheid kwam van haar kant.

Zij had drie kinderen en een man. Ik was alleen scholier, verder niets. Ze hield niet van me om wat ik bezat. Om een positie. Om het comfort of de zekerheid die ik meebracht. Zij heeft omwille van mij van dat alles afgezien. Maar dat deed ze met een voortdurende zorg voor haar kinderen. Ze heeft nooit iets doorgedrukt, maar ze liet hen op liefdevolle wijze begrijpen dat wat onvoorstelbaar leek, misschien onontkoombaar was.

Pas veel later heb ik begrepen dat haar wil om onze levens bij elkaar te brengen de voorwaarde voor ons geluk was. Dankzij haar hebben haar kinderen de situatie, geloof ik, stukje bij beetje begrepen en geaccepteerd. We hebben een nieuw gezin opgebouwd, dat hoop ik tenminste. Nogal bijzonder, en zeker anders dan andere. Maar waarin de kracht van wat ons bindt des te sterker is.

Haar betrokkenheid en moed heb ik altijd bewonderd. Eerst als docent Frans en Latijn. Dit vak, dat ze op haar dertigste ontdekte en waar ze boven alles van houdt, is ze met vriendelijke veeleisendheid altijd blijven uitoefenen. Ik heb haar zoveel uren zien besteden aan tieners met proble-

men. Omdat ze die zorgzame gevoeligheid heeft waardoor ze hun zwakke plekken begrijpt. Achter haar resolute enthousiasme gaat een wereld van gevoeligheid schuil, waar alleen kwetsbare mensen toegang toe hebben en ze elkaar kunnen ontmoeten.

Als moeder toonde ze dezelfde liefdevolle vastbeslotenheid. Ze heeft al haar kinderen in hun leven en hun studie ondersteund. Altijd aanwezig, en tegelijk met een duidelijk idee van wat ze van hen verwachtte. Er gaat geen dag voorbij dat Sébastien, Laurence en Tiphaine haar niet bellen, opzoeken of om raad vragen. Zij is hun kompas.

Zo is mijn leven geleidelijk aan gevuld geraakt met haar kinderen, hun partners, Christelle, Guillaume en Antoine, en onze zeven kleinkinderen: Emma, Thomas, Camille, Paul, Élise, Alice en Aurèle. Voor hen vechten we. Ik besteed niet genoeg tijd aan ze en deze jaren zijn in hun ogen gestolen jaren. Dat verbiedt me ook om mijn tijd te verspillen. Onze familie, dat is mijn thuisbasis, mijn rots. De geschiedenis heeft ons de wilskracht ingeprint om niet toe te geven aan het conformisme, wanneer we oprecht en met alle kracht ergens in geloven.